

Резюме

Лушпаєв С.О. Нормативно-правова регламентація відносин у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

У статті досліджуються періоди розвитку законодавства України про сімейне фермерське господарство на основі його комплексного аналізу та праць науковців, що присвячені розглядуваній сфері. Перший період розвитку характеризувався дією норм на суто Закон України «Про фермерське господарство». Другому, що триває і зараз, притаманне розширення дії норм на Податковий кодекс, Закони України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Висновками роботи стали виокремлення та характеристика двох періодів розвитку законодавчих актів у сфері ведення сімейного фермерського господарства.

Ключові слова: законодавство України про сімейне фермерське господарство, періоди розвитку законодавства, сімейне фермерське господарство, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сільськогосподарський товаровиробник.

Резюме

Лушпаєв С.А. Нормативно-правовая регламентация отношений в сфере производства органической сельскохозяйственной продукции.

В статье исследуются периоды развития законодательства Украины о семейном фермерском хозяйстве на основе его комплексного анализа и работ ученых, посвященных рассматриваемой сфере. Первый период развития характеризовался действием норм исключительно на Закон Украины «О фермерском хозяйстве». Второму, который продолжается и сейчас, присуще расширение действия норм на Налоговый кодекс, Законы Украины «О государственной поддержке сельского хозяйства Украины», «О государственной регистрации юридических лиц, физических лиц – предпринимателей и общественных формирований». Выводами работы стали выделение и характеристика двух периодов развития законодательных актов в сфере ведения семейного фермерского хозяйства.

Ключевые слова: законодательство Украины о семейном фермерском хозяйстве, периоды развития законодательства, семейное фермерское хозяйство, единый взнос на общеобязательное государственное социальное страхование, сельскохозяйственный товаропроизводитель.

Summary

Lushpaev S. The development legislation of Ukraine about family farm.

In the article the periods of development legislation of Ukraine about family farm on the basis of it complex analysis and works of scientists, which devoted to this sphere, are researched. The first period of development is beginning on 31 March 2016 and characterize rule of norms on only Law “About farm”. The second, that continues and now, inherent expansion rule of norms on Tax codex, Laws “About state support agriculture of Ukraine”, “About state registration juridical persons, physical persons-entrepreneurs and civil formations”. The conclusions of paper were the separating and characterize two periods of development of legislative acts in sphere of family farm activity.

Key words: legislation of Ukraine about family farm, periods of development of legislation, family farm, united contribution on common imperative state social insurance, agricultural good producer.

УДК 349.41:347.243](477)

Т.О. ТРЕТЯК

Тарас Олексійович Третяк, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-5221-1366

КРИТЕРІЇ ДОБРОСУСІДСТВА, ЗАКРІПЛЕНІ У ВИГЛЯДІ ПОКАЗНИКІВ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ, ЧИ ПРАВИЛ РОЗТАШУВАННЯ СПОРУД, ЧИ ІНШИХ БУДІВЕЛЬНИХ АБО САНІТАРНИХ ПРАВИЛ

Належна реалізація права власності на земельну ділянку можлива лише за умови дії ефективних правових критеріїв прийнятності негативного впливу на сусідню земельну ділянку. Чинне законодавство України закріплює велику кількість правил, які можуть слугувати критеріями добросусідства. Складність застосування цих показників пояснюється двома обставинами. По-перше, закріплюючи показник прийнятності негативного впливу на сусідню земельну ділянку, законодавець може помилитися, що може призвести, з одного боку, до суттєвого негативного впливу на майно сусіда, навіть у при дотриманні закріплених у законодавстві показників, а з іншого боку, помилка може полягати у встановленні надто суворих норм. Це означитиме, що їх порушення не тягне за собою значного негативного впливу на майно сусіда, при цьому дотримання такої норми вимагатиме істотних витрат з боку сусіда.

По-друге, з правових норм, що регламентують порядок відшкодування шкоди, впливає загальний обов'язок бути достатньо дбайливим з тим, аби не створювати незручностей сусідам. У зв'язку з цим необхідно встановити, як застосовується цей обов'язок та обов'язок дотримуватись закріплених у нормативно-правових актах показників.

У тому, щоб дати відповідь на поставлені вище питання і полягає мета цієї статті. Критерії добросусідства, закріплені у вигляді показників впливу на довкілля, чи правил розташування споруд, чи інших будівельних або санітарних правил (далі – Критерії Добросусідства) були досліджені в юридичній літературі. Зокрема, І.Б. Новицький вивчав вимоги будівельних норми¹, правила освітленості аналізували у своїх роботах П.М. Власенко², К.П. Змірлов³; правила захисту власників земельних ділянок від шуму досліджували В.М. Кацнельсон⁴, Н.Р. Малишева⁵.

Дослідженню обмежень права власності присвячені роботи В.П. Камишанського⁶. Критерії Добросусідства були досліджені в роботі А.М. Мірошніченка та Р.І. Марусенка⁷. Нормативи якості довкілля були також досліджені в юридичній літературі⁸. У наведених роботах не вивчались питання, визначені як мета дослідження цієї статті.

В Україні діє велика кількість правил добросусідства, які встановлюють вимоги до розташування тих чи інших споруд. Такими нормами є: правила, що встановлюють розміри відступів від тих чи інших споруд до межі земельної ділянки чи до споруд сусіда; правила, що регламентують висоту парканів тощо. Особливість цих правил як критеріїв добросусідства полягає у тому, що їх порушення автоматично призводить до створення незручностей. Порушення цих норм без виникнення незручностей відбутися не може. Наприклад, п. 5.32 Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів, затверджених наказом МОЗ від 19 червня 1996 р. № 173⁹, встановлює мінімальну відстань від АЗС з підземними резервуарами до стін житлових будівель, яка має бути не меншою ніж 50 метрів. Розташування такої АЗС ближче за 50 метрів до стін житлової будівлі означатиме одночасно і порушення правил добросусідства, і негативний вплив на сусідню земельну ділянку. При цьому негативний вплив на земельну ділянку невіддільний від порушення самих правил.

Законодавство України також передбачає велику кількість інших, схожих до наведених вище вимог, зокрема: регламентується відстань від будівель до сусідньої земельної ділянки (п.3.25 ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень¹⁰ (далі – ДБН 360-92); відстань від житлових будівель до господарських будівель для утримання тварин, худоби, свійських тварин та птахів площею до 50 м² (п. 3.25а ДБН 360-92); відстань від будинків, споруд, а також об'єктів інженерного благоустрою до дерев і чагарників (п. 5.12 ДБН 360-92) тощо.

На наш погляд, ці норми потрібно застосовувати як спростовну презумпцію. Їх порушення повинно вважатися порушенням правил добросусідства і, відповідно, порушенням права власності за земельну ділянку та інше майно сусіда. При цьому, якщо відповідач доведе, що порушення цих норм не спричиняє істотний вплив на майно сусіда, то в такому разі в позові про захист права власності чи іншого речового права, порушених недотриманням правил добросусідства, суди повинні відмовляти. Для ілюстрації правильності саме такого способу застосування зазначених вище норм наведемо такий приклад. Згідно з п. 6.7. ДБН Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ і функціональних територій. Благоустрій територій», затвердженого наказом Мінрегіону від 28 жовтня 2011 р. № 259¹¹, «*[в]исота огорожень має бути не більше ніж 2,0 м на межі сусідніх земельних ділянок та не більше ніж 2,5 м на межі з вулицею для забезпечення нормативної інсоляції та провітрювання суміжних територій*». Уявімо собі ситуацію, за якої сусід споруджує паркан із сітки заввишки 2,5 метрів на межі із сусідньою земельною ділянкою. Така огорожа забезпечить не гіршу інсоляцію чи провітрювання територій, аніж суцільний паркан із дощок заввишки 2 метри. Однак, формально, спорудження такого паркану буде порушувати вимоги п. 6.7. зазначених вище будівельних норм. При цьому норма аналізованого пункту не залишає сумнівів у меті, заради якої було передбачене правило п. 6.7. ДБН Б.2.2-5:2011. Такою метою є *«забезпечення нормативної інсоляції та провітрювання суміжних територій»*. Якщо спорудження паркану із сітки заввишки 2,5 м забезпечує кращу інсоляцію та провітрювання сусідньої земельної ділянки порівняно з дозволеним суцільним парканом заввишки 2 м, то положення аналізованого пункту не може розглядатися як таке, що забороняє паркан із сітки заввишки 2,5 м, адже у такому разі норма призводила б до втрат відповідача, не поліпшуючи становище позивача. Створення нічим не виправданих труднощів для відповідача не було і не могло бути метою положення п. 6.7. ДБН Б.2.2-5:2011.

Навіть якби останніх слів аналізованого пункту і не було б, то все одно позивач, який звертається з позовом про захист свого права власності, що нібито порушене створенням перешкод, має право на задоволення позову лише за умови, що порушено його право, а не лише норма права. Якщо порушена норма права, порушення якої призводить до порушення права позивача, то воно дає право позивачу звернутися до суду з позовом. Порушення ж норми права, що спрямована на захист загальносусільних інтересів і порушення якої не означає порушення прав позивача, не може бути підставою для задоволення позову. Саме такий порядок захисту права має діяти в силу принципу процесуальної заінтересованості, закріпленого у ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV¹². Положення цієї частини надає право кожній особі «... *звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів*». Аналогічні за змістом положення закріплені також і в інших процесуальних кодексах (ч. 1 ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV¹³, ч. 2 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII¹⁴).

Різновидом Критеріїв Добросусідства, на наш погляд, є нормативи якості довкілля (гранично дозволені концентрації забруднювальних речовин у частинах довкілля чи гранично-дозволені рівні впливу). Норматив гранично дозволеної концентрації забруднювальних речовин у повітрі, воді чи ґрунті, нормативи гранично дозволені рівнів електромагнітного та іншого фізичного впливу є не лише показниками довкілля, яке вважається безпечним. Вони практично діють як вимоги до здійснення діяльності (переважно господарської). Порушення цих нормативів означає порушення правил добросусідства.

Особливістю нормативів якості довкілля як різновиду Критеріїв Добросусідства є те, що норму права вони становлять лише в поєднанні з правилом «вживати всіх залежних від себе заходів для уникнення незручностей (шкоди) сусідові». Підставою для такого висновку є положення першого речення ч. 2 ст. 218 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436–IV¹⁵, згідно з якою «[у]часник господарських відносин відповідає за ... чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення». Правила добросусідства є частиною правил здійснення господарської діяльності, тому вищенаведене правило поширюється і на випадки порушення правил добросусідства. Отже, якщо учасник господарських відносин порушив нормативи якості довкілля, то відповідати за це порушення він буде лише за умови, що не вжив усіх залежних від нього заходів для недопущення правопорушення.

Аналогічне до наведеного вище правило діє щодо осіб, які не є учасниками господарських відносин в силу положення ч. 2 ст. 1166 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435–IV¹⁶, згідно з якою «[о]соба, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини». Негативний вплив на сусідню земельну ділянку, який перевищує нормативи якості довкілля, є шкодою, тому особа, яка спричинила такий вплив, не відповідає за це за умови вжиття всіх залежних від себе заходів для відвернення такого впливу.

Особливістю показників негативного впливу на чужу земельну ділянку, які закріплені у нормативно-правовому акті, є те, що вони мають вищу юридичну силу порівняно з обов'язком вживати всіх залежних від зобов'язаного суб'єкта заходів для відвернення шкоди власності іншим. За загальним правилом порушення правила добросусідства, закріпленого в нормативно-правовому акті, вважається одночасно і порушенням обов'язку діяти достатньо дбайливо і обачно. При цьому порушення обов'язку діяти дбайливо і обачно є спростовною презумпцією, яку може спростувати відповідач.

Якщо законодавець не закріпив у нормативно-правових актах жодних показників впливу на сусідню земельну ділянку, чи не встановив правил розташування об'єктів на сусідню земельну ділянку, чи не встановив інших конкретних правил добросусідства, то в такому разі діє правило, згідно з яким сусід повинен вживати всіх залежних від нього заходів для уникнення незручностей (шкоди) для свого сусіда.

Вища юридична сила встановленого законом чи актом належним чином уповноваженого органа показника негативного впливу пояснюється тим, що воно є спеціальним правилом щодо загального правила вживати всіх залежних від зобов'язаного суб'єкта заходів для відвернення шкоди. Якщо уповноважений орган за умов, коли діє правило вживати всіх залежних від зобов'язаного заходів з відвернення шкоди, затвердить нове правило добросусідства, то цим зазначений орган виражає своє волевиявлення на те, щоб загальне правило вживати всіх залежних від зобов'язаного заходів для відвернення шкоди було конкретизовано чіткішим правилом добросусідства.

Отже, можемо зробити такі висновки.

1. Критерії добросусідства, закріплені у вигляді показників впливу на довкілля, чи правил розташування споруд, чи інших будівельних або санітарних правил, потрібно застосовувати як спростовну презумпцію.
2. Нормативи якості довкілля як різновиди правил добросусідства утворюють норму права лише у поєднанні з обов'язком «вживати всіх залежних від себе заходів для уникнення незручностей (шкоди) сусідові».
3. Особливістю показників негативного впливу на чужу земельну ділянку, закріплених у актах законодавства, є те, що вони мають вищу юридичну силу порівняно з обов'язком вживати всіх залежних від зобов'язаного суб'єкта заходів для відвернення шкоди власності іншим власникам.

¹ Новицький І.Б. Строительные правила и право соседства. *Право и Жизнь*. Москва, 1924. Кн. 10. С. 3–12.

² Власенко П.Н. Право личности на инсоляцию и его развитие в современном законодательстве. *Юридическая техника*. 2015. № 9. С. 183–187.

³ Змирлов К.П. Право на свет, как один из видов права участия частного. *Журнал Министерства юстиции*. 1895. Кн. 11. С. 214–217.

⁴ Кацнельсон В.М. Судебная защита квартиронанимателя от шума соседского радио. *Закон и Суд: Вестник Русского юридического общества*. Рига, 1938. № 4. Ст. 3969–3974; № 5. Ст. 3989–3992.

⁵ Малышева Н.Р. Охрана окружающей среды от шумового воздействия (правовые и организационные вопросы). Киев: Наукова думка, 1984. 144 с.

⁶ Камышанский В.П. Право собственности: пределы и ограничения. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. С. 71.

⁷ Мірошниченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України : (за станом нормат.-прав. актів та судової практики на 10 квіт. 2013 року). 5-те вид. Київ : Правова єдність, 2013. С. 278.

⁸ Див.: Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. С. 36–37; Кравченко С.М. Розділ IV Екологічні права та обов'язки громадянина. *Екологічне право України: підручник для студ. вищ. навч. закладів* / А.П. Гетьман, М.В. Шульга, В.К. Попов та ін.; за ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. Харків: Право, 2006. С. 70–71; Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. Киев: Наукова думка, 1989. С. 20–21; Бредіхіна В.Л. Конституційні

засади права громадян на безпечне навколишнє середовище: монографія / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2008. С. 31; *Льків Н.В., Гасцька-Колотило Я.З.* Екологічне право: навч. посіб. Київ: Істина, 2008. С. 36–37.

⁹ Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів, затверджених наказом МОЗ від 19 червня 1996 р. № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96> (дата звернення: 29.06.2019).

¹⁰ ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень», затверджено Наказом Держкоммістобудування від 17 квітня 1992 р. № 44. *Пожежна безпека. Протипожежні вимоги в галузі проектування і будівництва.* Київ, 1998. Т. 4. С. 189–220.

¹¹ ДБН Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ і функціональних територій. Благоустрій територій», затверджено наказом Мінрегіону від 28 жовтня 2011 р. № 259. URL: <http://www.vmr.gov.ua/Branches/ContentLibrary/e0e2ccdb-7be6-429f-85cd-cdda63f42/3/Благоустрій%20територій%20ДБН%20Б%20%20%205%202011.pdf> (дата звернення: 29.06.2019).

¹² Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40 (40.42). Ст. 492.

¹³ Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35 (35–36, 37). Ст. 446.

¹⁴ Відомості Верховної Ради України. 1991. № 6. Ст. 56.

¹⁵ Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. Ст. 144.

¹⁶ Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.

Резюме

Третяк Т.О. Критерії добросусідства, закріплені у вигляді показників впливу на довкілля, чи правил розташування споруд, чи інших будівельних або санітарних правил.

У цій статті досліджено критерії добросусідства, закріплені у вигляді показників впливу на довкілля, чи правил розташування споруд, чи інших будівельних або санітарних правил.

У результаті дослідження автор робить висновок про те, що аналізовані критерії добросусідства мають діяти як спростовна презумпція. На думку автора, особливістю розглянутих критеріїв добросусідства є те, що вони повинні мати вищу юридичну силу порівняно з обов'язком вживати всіх залежних від зобов'язаного суб'єкта заходів для відвернення шкоди власності іншим власникам.

Ключові слова: право власності на земельну ділянку, обмеження права власності на земельну ділянку, захист права власності, правила добросусідства, нормативи якості довкілля.

Резюме

Третяк Т.А. Критерии добрососедства, закрепленные в виде показателей влияния на окружающую среду, или правил размещения сооружений, или иных строительных или санитарных правил.

В этой статье были исследованы критерии добрососедства, закрепленные в виде показателей влияния на окружающую среду, или правил размещения сооружений, или иных строительных или санитарных правил.

В результате исследования автор приходит к выводу о том, что анализируемые критерии добрососедства должны применяться как опровержимая презумпция. По мнению автора, особенностью рассмотренных критериев добрососедства является то, что они должны иметь высшую юридическую силу по сравнению с обязанностью принимать все зависящее от обязанного лица меры для предотвращения вреда собственности другим собственникам.

Ключевые слова: право собственности на земельный участок; ограничения права собственности на земельный участок; защита права собственности; правила добрососедства, нормативы качества окружающей среды.

Summary

Tretiak T. The Neighborliness Criteria Established as Environmental Quality Standards, or as Installation Sitting Rules, or the Other Construction or Sanitary Rules.

This article addresses the neighborliness criteria established as environmental quality standards, or as installation sitting rules, or the other construction or sanitary rules.

As a result of the research the author concludes that analysed neighbourliness criteria shall be implemented as rebuttable presumption. Under the author opinion the specific of the analysed neighbourliness criteria is that they shall be of higher legal power than the obligation to take all measures, that the obliged person could, to prevent the damage to the other owners' property.

Key words: the ownership rights in land parcels; the restrictions on ownership rights in land parcels; the protection of ownership rights; the neighbourliness rules, the environmental quality standards.